

היבטים לשוניים במגילת אסתר תשף

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא במגילה ובפרשת ויבא עמלק

מגילת אסתר

הערה כללית: יש קוראים שבסוף כל פרק מנגנים ניגון מיוחד כעין זרקא סגול של המגילה. אין לזה מקום כי חלוקת הפרקים היא נוצרית, ואין לייסד מנהגים על חלוקת הנוצרים.

פרק א

א א וַיְהִי בַשּׁוּא נח, בטעם טפחא. הַמְלִיךְ: מלרע, ההטעמה בלמ"ד. מְהֵדוּ: כדי להבחין שהוא שם מדינה ולא פועל בציווי צריך לקוראו מלעיל ולהדגיש את הדל"ת

א ה וּבְמִלּוֹאת: יש לקרוא 'ובמלות' האל"ף כלל אינה נשמעת¹ הַנְּמַצָּאִים: הצד"י בשוא לא בקמץ

א ו עַל-גְּלִילֵי כְּסָף: הטעם נסוג ללמ"ד. וְעִמּוּדֵי שֵׁשׁ: הטעם נסוג למ"ם. רְצַפְתָּ: הצד"י בשוא נע, הפ"א רפויה²

א ז וְכֻלָּם מִפְּלִים שׁוֹנִים: במנגינת איכה

א י הַמְשַׁרְתִּים: המ"ם בשוא נח

א יא אֶת-יַפְיָה: יר"ד ראשונה בקמץ קטן, פ"א בשווא נח, לא בחירק, יר"ד שנייה בקמץ ומפיק בה"א

א יב בַּעֲרָה בּוֹ: אין טעם נסוג אחור, יש לכל היותר געיה בב"ת הראשונה, להעמיד מעט לפני הגרונות החטופה

א יד שֶׁתֵּר: קמץ בת"ו

א יז בַּעֲלִיָּהּ: הע"ן בשוא נח וכן הדבר גם בהמשך. וְלֹא-בָּאָה: הטעם בב"ת, היחיד במלעיל כי הוא לשון עבר. בשאר המגילה הטעם באל"ף, במלרע, לשון הווה (בינוני)

א יח פָּרַס-וּמְדֵי: געיה בפ"א המראה על העמדה קלה, וכן בפסוק הבא.

א כ פְּתִגָּם: הגימ"ל קמוצה ללא דגש והשוא בת"ו נח

א כב שֶׁרָר: ש"ן שמאלית

פרק ב

ב א כְּשֶׁךְ חֶמֶת: אע"פ שטעם מפסיק מפריד בין המילים, עלול קורא שאינו מבחין בין ח"ת לכ"ף רפויה (מבטא "ישראל") להבליע כאן אות; אֲשֶׁר-עֲשֶׂתָּהּ: הש"ן בקמץ ומוטעמת עקב ההפסק, וכן לקמן ה יב

ב ב יִבְקֶשׁוּ: הקו"ף רפויה בשוא נח

ב ג וַיִּפְקֹד: ה"ו בשוא לא בפתח. וַיִּקְבְּצוּ: הו"ו שוואית. הַגָּא: הגימל בסגול

ב ה אִישׁ יְהוּדִי...: נוהגים לתת לציבור לקרוא ואחריו בעל הקריאה. מְרַדְּכֵי: יש מנקדים וקוראים הדל"ת בחטף קמץ שנקרא כחולם. רוב העולם קורא את הדל"ת כשווא נע רגיל כלומר כעין סגול. שתי הקריאות נכונות.

ב ו אֲשֶׁר הִגְלָה...: במנגינת איכה. הַגְּלָה, הַגְּלִתָּה: ה"א בקמץ חטוף. עָם יִכְנִיָּה מְלֹךְ-יְהוּדָה: טעם טפחא בתיבת עָם, כ"ף של יִכְנִיָּה בקמץ חטוף, נו"ן בשווא נח ויר"ד בקמץ, יכוני-יה. אֲשֶׁר

¹ במילה זו רבו המשתבשים. מה שמטעה הוא שיש ספרים מסמנים כתיב וקרי, וזה מוסיף על הבלבול (גם ההטעמה בלמ"ד מקשה על ההבחנה בין אם יש תנועה באל"ף בין אם אין).

² המדגיש עובר למשמע של גחלת.

הַגְּלָה: ה"א בסגול

ב ח וְבַהֲקִיץ: הבי"ת בשוא נח על אף הגעיא בוי"ו

ב ט וַתֵּשֶׂא חֶסֶד: תיבה ראשונה מלרע ושנייה מלעיל, אין טעם נסוג אחור. לַתֵּת לָהּ: טעם מונח אינו נסוג אחור והת"ו בצירי, בהמשך הפסוק לַתֵּת-לָהּ, המילים מוקפות, הלמ"ד ראויה לקבל געיא, או במילים אחרות, יש לקרא בהעמדה קלה שם

ב יא לַפְּנֵי חֶצֶר בֵּית-הַנְּשִׂים: טעם טפחא בתיבת לַפְּנֵי

ב יב כָּדַת הַנְּשִׂים: הדל"ת בקמץ למרות הסמיכות³

ב יג בָּאָה: הטעם באל"ף מלרע יִנְתֵּן לָהּ: טעם נסוג אחור לנו"ן

ב יד בָּאָה .... שָׁבָה: שתי המילים מלרע⁴

ב טו בַּת-אֲבִיחַיִל דָּד: אין פסק בין התיבות כפי שמופיע בקורן ודומיו

ב כא וּמַרְדֵּכִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר-הַמֶּלֶךְ: טעם טפחא בתיבת וּמַרְדֵּכִי

פרק ג

ג א וַיִּנְשְׂאָהּ: השי"ן בשוא נע ודגש, להיזהר מהבלעת האל"ף

ג ד כתיב בָּאֲמָרָם קרי בָּאֲמָרָם: כמו כל כתיב וקרי הכתיב אינו נקרא, ואין ל"הדר" לקוראו בקריאה חוזרת כיון שעל פי המסורת קוראים את הקרי בלבד⁵

ג ו אֶת-כָּל-הַיְהוּדִים אֲשֶׁר: שני תבירים מתרדפים (רצופים) וכן בפסוק הבא: לְיוֹם וּמַחֲדָשׁ

ג ח בְּכָל מְדִינֹת מְלֻכֹתָי: טעם טפחא בתיבת בְּכָל

ג י אֶת-טַבַּעְתּוֹ: העי"ן בשוא נח. בֵּן-הַמֶּדְתָּא: המ"ם דגושה בשוא נע

ג יב וְאֶל-שָׂרֵי עַם: טעם נסוג אחור לש"ן. נִכְתָּב וְנִחְתָּם: בשתייהן הת"ו קמוצה, אין וא"ו החיבור מחברת בין הפעלים אלא בין העניינים בלבד⁶

ג יד לְהַנְתֵּן דָּת: הטעם נסוג לנו"ן ויש געיא בת"ו

ג טו בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה וְהַמֶּלֶךְ וְהָמֶן יֵשְׁבוּ לְשִׁתּוֹת וְהָעִיר שׁוֹשַׁן נְבוֹכַדְנֶצַּר: כשהמילה שׁוֹשַׁן היא לבדה השי"ן קמוצה, כשהיא סמוכה למילה הבירה השי"ן פתוחה. החל מ-וְהַמֶּלֶךְ וְהָמֶן בניגון איכה

פרק ד

ד א כל הפסוק בניגון איכה

ד ג אֲבָל גְּדוֹל... לְרַבִּים: בניגון איכה

³ [המקדש אשה צריך לומר "הרי את מקודשת לי בטבעת זו (לא זו) כְּדַת משה וישראל" בדל"ת קמוצה. ברוב הסידורים הדל"ת פתוחה, וצריך לתקן] בקובץ משנת ס"ז בא דיון ארוך בעקבות הערה זו.

⁴ לדעת ערוך השולחן סי' תר"ץ הקורא מלעיל מחזירין אותו.

⁵ לכן יש להתפלא על מי של"חומרא" קוראים פעמיים גם בב"ת וגם בכ"ף.

הרי לא מדובר כאן רק בשיבוש אלא בפגיעה בעיקרי האמונה. וזו לשון השלחן ערוך אורח חיים סימן קמא סעיף ח: כל תיבה שהיא קרי וכתוב, הלכה למשה מסיני שתהא נכתבה כמו שהיא בתורה ונקרית בענין אחר; ומעשה באחד שקרא כמו שהיא כתובה, בפני גדולי הדור: ה"ד יצחק אבוהב והר"ר אברהם ואלאנסי והר"ר שמואל ואלאנסי בנו ז"ל, והתרו בו שיקרא כפי המסורה, ולא רעה, ונידוהו וְהוֹרִידוּהוּ מִהַתִּיבָה. ע"כ.

⁶ כבר שמעתי קורא שהטעים כך שיצר חיבור בין השניים

ד ז בַּיְהוּדִים - בַּיְהוּדִים: בכל המגילה קוראים **יְהוּדִים** ביו"ד אחת לאחר הדל"ת

ד ח כְּתַב-הַדָּת: למרות הסמיכות הת"ו בקמץ רחב. **נָתַן לָו**: טעם נסוג אחור לנו"ן. **לְהַתְחַנֵּן-לָו**: געיה בה"א, אין להעמיד את הח"ת

ד י **וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְהַתְּדָּ:** כך צריכה להיות ההטעמה ולא כקורן ואחרים אשר הטעימו **וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְהַתְּדָּ**

ד יא **וְעַם-מְדִינֹת הַמְּלָךְ**: כך ההטעמה במדויקים ויש להקפיד על הפרדת התיבות למנוע הבלעת המ"ם. בקורן ובדומיו, תיבת **וְעַם** בתלישא קטנה⁷. **אֲשֶׁר יָבֹא-אֶל-הַמְּלָךְ**: כך ההטעמה במדויקים, טעם מונח בתיבה **אֲשֶׁר** ולא בתיבה המוקפת שלאחריה. **וְחִיָּה**: במלרע

ד יד **תַּחֲרִישִׁי**: הטעם ברי"ש. **הַגְּעֵתָּ**: העי"ן בפתח, והת"ו בדגש קל

ד טז **הַנְּמַצָּאִים**: הצד"י בשוא לא בקמץ. **אֲבֹדְתִי אֲבֹדְתִי**: הדל"ת בשתייהן בשוא נח, בניגון איכה

פרק ה

ה ב **בְּחֶצֶר**: יאריך מעט בב"ת להבדיל בין מיודע בסגול לבין בלתי מיודע בשווא וכן הוא בהמשך בפרק ו ד-ה

ה ג **וַיִּנְתְּנוּ לָדָּ**: הטעם נסוג לנו"ן ויש געיה בת"ו

ה ו **וַיִּנְתְּנוּ לָדָּ**: הטעם נסוג לנו"ן ויש געיה בת"ו

ה ז **וְתֹאמַר**: מלרע ומ"ם בפתח

ה יא **נְשָׂאוּ**: השי"ן בשוא נע ודגש, להיזהר מהבלעת האל"ף

ה יב **לֹא-הִבִּיֵּאֶה**: מלעיל⁸. **אֲשֶׁר-עָשְׂתָהּ**: השי"ן בקמץ והטעם מלעיל כמו לעיל ב א, אבל בה' ה ובו' יד השי"ן בשווא. **קְרוּא-לָהּ**: געיה בקר"ף

ה יד **יַעֲשׂוּ-עֵץ**: געיה ביו"ד, יש להאריך מעט בקריאתה למנוע הבלעת העי"ן החטופה. **גְּבִיָּה**: אין לקרוא ה"א בפתח ha, הקריאה הנכונה אצל האשכנזים היא אה כלומר ah, בעדות המזרח: **וַהּ**. **וּבֹא-עַם-** **הַמְּלָךְ**: כך ההטעמה במדויקים, שלוש המילים מוקפות ומוטעמות במרכא וכן צריך לקרוא

פרק ו

ו א **נִדְדָה**: דל"ת ראשונה בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בכמה מקומות⁹

וַיֹּאמֶר לְהַבִּיֵּא: תיבה **וַיֹּאמֶר** ברביע ולא בתלישא כפי שמופיע בקורן ודומיו. **וַיְהִי־וַ**: הוא"ו בפתח

ו ב **הַסֵּף**: הסמ"ך בפתח למרות האתנח. **בְּקֶשׁוֹ**: הקר"ף רפויה בשוא נח

ו ג **מֵה-נִעְשֶׂה**: השי"ן בקמץ הקורא בסגול משנה משמעות. וכן בהמשך הפסוק

ו ו **בְּאִישׁ**: הבי"ת בקמץ

⁷ כבר הבהרנו פעמים רבות שסימנים ושאר מקורות ע"פ תנ"ך קורן, אינם בני פלוגתא נגד הנוסחאות המדויקות של ר"מ ברויאר ז"ל. ואפילו במקומות שכתר ארם צובא לא נשתייר בהם. ועובדה היא שגם תוכנת הכתר של בר-אילן מסכימה כמעט בכל מקום לשיטתו (מלבד שיטת הגעיות הקלות שאיננה נוגעת לכאן)

⁸ ברוב הספרים התלישא מסומנת רק על הה"א בסוף המילה. עם זאת הטעם בביל"ת. הוספה כאן תלישא למנוע טעויות.

⁹ סימון החטף נועד להורות על הנעת השווא בלבד.

ו ח לַבֶּשֶׁת-בָּוֹ: געיה בלמ"ד

ו יג וַיֹּאמְרוּ לוֹ חֲכָמָיו: תִּיבַת וַיֹּאמְרוּ במלעיל! המ"ם בשוא נע והלמ"ד במילה אחריה ללא דגש

פרק ז

ז ב וַתִּנְתְּנוּ לָךְ: טעם נסוג אחור לנו"ן, וגעיא בתי"ו להעמדה קלה בתי"ו

ז ג וַתֹּאמֶר: המ"ם בפתח

ז ד כִּי נִמְכַרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לְהַרְזֹג וּלְאַבֵּד: יש הנוהגים לקרא בניגון איכה.

ז ו אֲלֹ: במלרע, ההטעמה בלמ"ד¹⁰; בַּנְּזֶק: הנו"ן בצירי ולא בסגול

ז ו נִבְעַת: העי"ן בפתח ולא בקמץ¹¹

ז ח חָפוּ: הטעם בפ"א מלרע

ז ט אֲשֶׁר-עָשָׂה הָמָן: נגינת הטעם קרני פרה, למי שאין מסורת אחרת, היא: פזר-תלישא גדולה- תלישא קטנה¹²

פרק ח

ח א מָה הוּא לָהּ: תיבת מָה בפתח ולא בקמץ

ח ו כִּי אֵיכָכָה...: מלרע ובניגון איכה. בַּאֲבָדָן: האל"ף בקמץ קטן

ח ח אֲשֶׁר-נִכְתַּב: התי"ו בקמץ כדלעיל ג יב

ח ט¹³ הָאֲחֻשְׁדֵּרְפָּנִים-וְהַפְּחוֹת: במדויקים, התיבות מוקפות, בפחות מדויקים כקורן ודומיו, יש מונח בתיבה הראשונה ואין להגרר אחריהם!

ח יא אֲשֶׁר בְּכָל-עִיר-וְעִיר: תיבת אֲשֶׁר במונח רגיל ולא מונח לגרמיה כפי שמופיע בקורן ודומיו

ח יד יִצְאוּ: טעם משנה – מרכא¹⁴ ביו"ד, יש להאריך מעט בקריאתו

ח טו וּמְרֹדְכִי יֵצֵא...: נוהגים לתת לציבור לקרוא ולאחר מכן חוזר אחריהם בעל הקריאה

וְשִׁמְחָה: המ"ם בצירי ומטעמת, צורת עבר בהפסק, אין להטעים בחי"ת

ח טז לִיְהוָה הֵיטָה אֹרְחָה...: הציבור קורא בקול ואחריו הקורא

פרק ט

ט א שִׁבְרוּ: שי"ן שמאלית

ט ג מְנַשְׂאִים: דגש חזק בשי"ן והשווא הוא נע, הקורא נח משבש משמעות כי יישמע מלשון ניסיון (אם בעקבות הנח יבליע את האל"ף: מְנַסִּים)

¹⁰ התלישא מימין לאות הראשונה אינה מראה את מקום ההטעמה אלא שזהו מקומה הטבעי תמיד, ללא כל קשר להברה המוטעמת [הוספנו כאן תלישא נוספת ליתר בטחון]

¹¹ זה משנה את המשמעות. (יש לדון שבדיעבד אפשר לדונו כקמצים אחרים בזמן עבר)

¹² לא ידוע למה בדפוס ניתן סימן זה לקרני-פרה. בכתבי היד צורתו היא כמין V מעל האות המוטעמת. יתכן שטעם נדיר זה מנוגן כך בגלל צורתו בדפוס שאין לה קשר לצורתו במקורות. אגב, התלישות בכתבי היד הן עיגולים. תלישא גדולה – עיגול על האות הראשונה, וקטנה על האחרונה. בדפוס הוסיפו קו קטן אלכסוני. אין לזה קשר לקרני פרה.

¹³ זהו הפסוק הארוך ביותר בתנ"ך!

¹⁴ כבר הערנו שאע"פ שרו"ה מזכיר כלל במשפטי הטעמים שלו שבמילים כגון זו יש מרכא ולא געיא במילה, הוא סימן געיא. בעקבותיו הלכו בתנ"ך קורן. בברויאר וכן בכתר בר-אילן אל נכון במרכא, וכמדומה גם בקורן מתוקן לפעמים בנ"ך במהדורות המאוחרות.

ט ד וְשָׁמְעוּ הוֹלֵךְ בְּכָל-הַמְּדִינֹת: טעם טפחא בתיבת וְשָׁמְעוּ והשי"ן בקמץ קטן
ט ז-י: יש לשים לב להטעמת שמות בני המן, חלקם במלעיל וחלקם במלרע. המסורה מזכירה מי מלעיל ומי
מלרע: אלו המסתיימים ב-תא הם מלעיל, דְּלִפְּזֹן אֲדִלְיָא אַרְיִסִי אַרְיִדִי מלרע¹⁵. כמו כן נוהגים
לקוראם בנשימה אחת כולל את התיבה עֲשָׂרָת; הַרְגוּ: הר"ש בקמץ ומוטעמת.
ט יב וַיִּנְתְּנוּ לָךְ: טעם נסוג אחור לנר"ן, וגעיא בת"ו
ט כב נְהַפְּדוּ: הה"א בשווא נח והפ"א בדגש קל
ט כג וְקַבְּלוּ: לשון יחיד לעומת פס' כז וְקַבְּלוּ שהקרי הוא: וְקַבְּלוּ.
ט כה וּבְבִאָהּ: הבי"ת הראשונה בשווא נח¹⁶!
ט כז קִיְמוּ: קו"ף בחירק חסר והי"ד בדגש חזק ושווא נע (וכן הוא להלן פס' לא). כתיב וְקַבְּלוּ, קרי:
וְקַבְּלוּ בשונה מפס' כג.
את שְׁנֵי הַיָּמִים: תיבת אַת במונח ואינה מוקפת כפי שמופיע בקורן ודומיו
ט לא קִיָּם: הי"ד בפתח וכן הוא בהמשך פס' לב
פרק י
י ב תִּקְפוּ: הת"ו בקמץ קטן והפ"א בדגש קל
י ג כִּי מְרַדְּכֵי הַיְהוּדִי...: נוהגים לתת לציבור לקרוא פסוק זה לפני בעל הקריאה
קריאת התורה בפורים, שמות יז ח-טז:
יז ח וַיִּלְחֶם: במלעיל
יז י אָמַר-לוֹ: העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה שם

ב כא יהודה גנוט נר"ו

בַּגְתָּ וְתָרַשׁ שְׁנֵי סָרְיִי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמָרֵי הַסֵּף (אסתר ב, כא).

שגור בפ"י העולם לפרש שהם שני השומרים על המלך ודרכם לעמוד במפתח הדלת ולפיכך יכול
מרדכי לשמוע אותם מדברים כאשר הוא יושב בשער המלך, ומעודי תמהתי איך יכנסו שני
שומרים זוטרים לפני ולפנים להביא שתיה למלך אל החצר הפנימית, מה גם בית משכבו. אך
האמת (גם לולי שאלה זר) פירושו זה איננו לרוב המפרשים.
בתנ"ך מופיע לרוב ה'סף' ככלי קיבול, ונפתח בפרשת בא וטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בַּסֵּף וְהִגַּעְתֶּם אֶל
הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוֹזֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֵּף (שמות יב, כב) תרגם אונקלוס 'בדמא די במנא', וכן
פרש"י ורוב המפרשים, וכן במלכים (ב כב ד) וַיִּתֶּם אֶת הַכֶּסֶף הַמּוֹבָא בֵּית יְיָ אֲשֶׁר אֶסְפוּ שְׁמָרֵי
הַסֵּף מֵאֵת הָעָם' ובתרגום שם 'אמרכליא' היינו הגזברים הממונים על איסוף התרומות [לכלי...].
אי' בירושלמי (פסחים, לו) אית תניי תני 'סף' כלי, אית תניי תני 'סף' אסקופה, מאן דאמר כלי –
ניחא דכתיב מן הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֵּף. מאן דאמרין 'סף' אסקופה מה מקיים 'סף' כלי? מביא סף

¹⁵ נוצר מעין מנהג שהציבור קורא גם עשרת בני המן בקול (המשנה ברורה בשם חיי-אדם שולל מנהג זה), כנראה
אנשים רוצים להראות את אורך נשימתם... מכל מקום במקומות הנוהגים כן, על הקורא לחכות עד שהציבור ישתתק
לפני שממשיך בקריאה.

¹⁶ כמו 'רבבות אפרים' וכדו'. יתכן להתיר למי שחושש מהבלעת אות לקוראו בשווא נע. רצוי מאוד להתאמן לקוראו
בשווא נח הנכון לפי הדקדוק.

כלי ונותן על האסקופה וטובל ומזה, עיי"ש. כלומר לירושלמי פשוט ש'סף' הוא כלי, ורק שואל דלמ"ד ד' מזבחות הוי, היכן היה 'מזבח' נוסף ומתוך מביא 'סף-כלי' ונותן על האסקופה. וכן הביא ברזילי הגלעדי לדוד מְשַׁבֵּב וְסִפּוֹת (שמואל ב' יז, כח) ופרש"י ות"י כלים [ובת"י כלים דחסף – חרס וכן בפר' בא מנא דפחרא, וברלב"ג כלים ממתכת] וכן כל המפרשים עיי"ש¹⁷.

הראת בעיניך, כי 'שומרי הסף' הם ממונים גדולים ובכירים והם היו נכנסים ובאים לחדר המלך, או אפילו בלא"ה ניתן לומר שהיו ממונים להביא שתיה למלך ועל כן נקראו שומרי הסף כמו שר המשקים, ותל"מ.

[מן היושר לציין כי האב"ע בפר' בא מביא פירוש נוסף ע"פ הכתובים "וימד... סף השער" (יחזקאל מ, ו), "אמות הספים" (ישעיה ו, ד), ומפרש ששם הכונה לאסקופה¹⁸, וכן מצאתי בילקוט שמעוני (ב, רמז תתנג) וז"ל בגתן ותרש היו עומדים בשער, כיון שהעבירם המלך והעמיד מרדכי תחתיהם קצפו ואמרו, הואיל והעבירנו המלך נלך ונהרגהו בצינעא, ויהו הכל אומרים, בגתן ותרש כששמרו את המלך היו משמרים יפה, עכשיו שהעמיד שם יהודי נהרג, עכ"ל. אמנם לדרך אונקלוס ורש"י ורוב מפרשים איננו נכון, מה גם שבירושלמי משמע להדיא לא כן¹⁹.

פירוש שלישי נוסף שהוא מעין שילוב של ב' הפירושים כתב רש"י גבי ארונו של יהודע במלכים (ב' יב י) ונתנו שמה הפהנים שמרי הסף את כל הפסוף, וז"ל: ספי העזרה, הממונים על מפתחות העזרה שהרי תרגמו יונתן אמרכליא והאמרכלים שבעה היו לשבעה שערי העזרה בתוספתא דשקלים (ב טו), עכ"ל. ובתוספתא שם מובא בתוספתא "א"ר יהודה למה נקרא שמו אמרכל מפני שמר על הכל". היינו 'מר' ואדון או ממונה על הכל. כלומר אכן הסף מתפרש – 'שער' אך אין הכונה לתפקיד מיוחד של שמירת השער אלא כינוי לממונה על הכל²⁰.

ע"כ דברי ידידנו 'אחד-תרגום'. **מכאן ואילך בקורת תהיה!**

המלה סף במשמע מפתן לא משתנה לקמץ באס"ף, לעומת הכלי בפרשת בוא חיפוש סף' במפעל הכתר של בר-אילן

1. שמות יב כב: וטבלתם בדם אֲשֶׁר-בַּסֶּף והגעתם אֶל-הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל-שְׁתֵי הַמְּזוּזוֹת מִן-הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף – כאן במשמע כלי.
2. שופטים יט כז: נִפְלְתָה פֶּתַח הַבַּיִת וַיִּדְהָ עַל-הַסֶּף:
3. מלכים א יד יז: וַתִּקַּם אִשֶׁת יִרְבֵּעַם וַתִּלְדֵּךְ וַתִּבְאֵךְ תִּרְצָתָהּ הִיא בָּאָה בַּסֶּף-הַכֹּהֵן וַהֲנַעַר מֵת:

¹⁷ ומן הסמיכות למשכב השתבש המשתבש לקרוא 'ספות' לכורסאות נוחות ורחבות (קאנאפי) ואכה"ל. א"ה. השיבוש במלה ספה זה בגלל האנגלית SOFA ואולי 'עזר' לזה המלה מְשַׁבֵּב במקרא הזה. אולי אפשר לציין שהמלה 'כורסה' היא כיסא בארמית, ראה חזקת חזקת עזר די קְרָסוֹן רְמִיּוֹ וְעֵתִיק יוֹמִין יִתָּב ..... וְשַׁעַר רֵאשֵׁה פְעַמַר נָקֵא **כְּרִסוּתָה שְׁבִיבִין דִּי נֹר** (דניאל ג, ט). והחליט מי שהחליט להעניק מלה זו לכסא מיוחד easy chair.

¹⁸ אך יצויין כי כל המפרשים שם מבארים שהכונה למזוזות! או לחלל הפתח, ור' בפירוש ר' אליעזר מבלגנצי שם - כל מקום מושב חלל השער והמשקוף והמפתנים והמזוזות קורא סף... כי כאשר 'חלון' נקרא כל חלל מזוזותיו מפתניו ומשקופיו, כך 'סף', וכן הוא אומר "בחרתי הסתופף בבית אלהי" - לדור עראי בחלל קירוי משקופיהן.

¹⁹ ויתכן שבחרו דוקא בפירוש רחוק זה, מהא דא"י במגילה (יב:) אמר לו והלא אין משמרתך ושמרתך שוה אמר לו אני אשמור משמרתך ומשמע להו לשון שמירה של ממש כמו שְׁמִירָה מְשֻׁמֶרֶת חֶקְדָּשׁ (במדבר ג, כח) בלויים שהיו 'שומרים' בבית המקדש, והאמת שאף הוא אינו ענין של שמירה אלא משמרת אך ר' מש"כ אחד תרגום פר' בשלח (שמות יד כח): וַיְהִי בְּאֲשֶׁמֶרֶת הַבֶּקֶר ת"א בְּמִטְרַת צִפְרָא. כמש"כ רש"י (מברכות ג) שהלילה נחלק לכמה משמרות "וזהו שתרגם אונקלוס מטרות" ועי' בשפ"ח שהוא מלשון המתנה. ובפשוטו הוא לשון משמר ושמירה, דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא ולכן גם בביהמ"ק היו הלוויים "שומרים", כעין משמר כבוד שנראים כשומרים ואינם אלא לכבוד, כמו"כ כתות המלאכים המזומנים לחלקי הלילה המה כעין משמרות השומרים (ממש) למטה במלכי ארץ וזהו שתרגם מטרות לשון שמירה כמו וַיִּתֵּן אֶתְּם בְּמִשְׁמֶרֶת (בראשית מ, ט), וַיְהִי לָכֵס לְמִשְׁמֶרֶת (שמות יב, ו) שבכולם תרגם אונקלוס לשון מטרות [ואולי אף וַאֲבִיו שְׁמֵר אֶת הַדְּבָר (בראשית לו, יא) שפירושוהו מלשון ציפיה, הוא לשון מושאל ששומר את הדבר בזכרונו ומצפה לקיומו]. עד כאן משם.

ואדוננו המהרש"א (בח"א שם יג.) מפרש שאכן ב' תפקידים היו להם ושניהם מרומזים בתיבת "סף" עיי"ש. אך האמת שגם שומרי הסף במלכים הנ"ל, אינם שומרים ממש אלא ממונים, ואכה"ל.

²⁰ כעין מסירת מפתח בפסחים ד, ועי' במצודות שינה במעט מלשון רש"י ובוזה שינה המכוון וז"ל שומרי מזוזות השערים כי סף הוא מזוזה וכן תרגם יונתן אמרכליא והאמרכלים היו שבעה לשבעה שערי העזרה, עכ"ל. עשאם שומרי הפתח [וצ"ל דס"ל שר"י בתוספתא חולק על ת"ק].

4. מלכים ב יב י: וַנִּתְּנוּ־שָׁמָּה הַכְּהֻנִּים שְׁמֵרֵי הַסֶּפֶר אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית־ה':
5. מלכים ב כב ד: אֲשֶׁר אָסְפוּ שְׁמֵרֵי הַסֶּפֶר מֵאֵת הָעָם:
6. מלכים ב כג ד: וַיֵּצֵאוּ הַמֶּלֶךְ אֶת־חֲלָקֵיהֶוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנָה וְאֶת־שְׁמֵרֵי הַסֶּפֶר
7. מלכים ב כה יח: וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת שְׁמֵרֵי הַסֶּפֶר: וּמִקְבִּילוֹ בִּירְמִי' נב כד מס' 9
8. ירמיהו לה ד: אֲשֶׁר מִמַּעַל לְלִשְׁבֶּת מַעֲשִׂיהֶוּ בְּ־שֵׁלֶם שֹׁמֵר הַסֶּפֶר:
10. יחזקאל מא טז: הַסִּפְיִים וְהַחֲלוּזִים הָאֵטְמוֹת וְהָאֲתִיקִים | סְבִיב לְשִׁלְשֶׁתָם נִגְדַּד הַסֶּפֶר
11. צפניה ב יד: קוֹל יְשׁוּרָר בְּחִלּוֹן חָרֵב בְּסֶפֶר כִּי אֲרֻזָּה עָרָה:
12. אסתר ב כא: שְׁנֵי־סְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמֵרֵי הַסֶּפֶר וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרְשׁ:
13. אסתר ו ב: שְׁנֵי סְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמֵרֵי הַסֶּפֶר אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֻׁרְשׁ:
14. דברי הימים ב לד ט: אֲשֶׁר אָסְפוּ־הַלְוִיִּם שְׁמֵרֵי הַסֶּפֶר מִיַּד מְנַשֶּׁה וְאֲפָרַיִם
לכן אני נאלץ לדחות את הפירוש שבגתן ותרש היו שומרי כלי, קערה וכד'. לפחות ברמה של פשוטו של מקרא.

ג ז בס"ד / משה אוסי

"הפיל פור הוא הגורל לפני הקץ"

האם "פור"="גורל"? ומדוע "מפילים" פור וגורל?

ידועה התופעה של מילים וביטויים נרדפים המשובצים בצלעות מקבילות של פסוק אחד – דבר אופייני ללשון העזרה המקראית: אך ישנה תופעה מעניינת יותר, והיא שישנם זוגות מילים המבארות את עצמן – המילה הרווחת יותר מבארת את המילה הנדירה, הרווחת פחות (הדוגמאות לקוחות ממאמרו של פרופ' משה בר אשר "המקרא כמפרש את מילותיו", למשל:
 "וַיִּנְרַק אֶת־חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵּיתוֹ (בראשית יד, יד) – העברית החדשה התעשרה במילים: חניך, חינוך, מחנך ועוד, אך מילת "חניכיו" נדירה, ולו הייתה באה לבדה לא היינו מבינים אותה כהלכה, ולכן בא אחריה הביטוי "ילידי ביתו" כדי לבארה. ולאור זאת מתרגם אונקלוס: "ית עולמוהי ילידי ביתיה" – ומקבילה לה המילה העברית 'עלם', בחור, נער. א"כ המילה הנדירה "חניכיו" מתבארת ע"י המילה התדירה "ילידי ביתו"²¹.

א. "וַיֵּצֵא אֶת־הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרִהְטִים בְּשִׁקְלוֹת הַפִּיִם (בראשית ל, לח) – השורש רה"ט הוא נדיר במקרא, ונראה שהוא שאול מן הארמית, ומשמעו 'ריצה', כפי שמוכח מתרגומו של אונקלוס לפועלי ריצה כמו: "וַיִּרְא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם" (בראשית י"ח ב') – "וַחֲזָא וְרָהַט לְקַדְמוֹתָהוֹן". וכדי להגיע מדה"ט' הארמי אל 'רו"ץ' העברי יש לבצע שני חילופים במילים: ה/ו, ט/צ. האותיות ה/ו נוטות להתחלף: מוהל/למוול; נהרה/נור; קהל/קול, הורה/להורות; מוהר/תמורה. וכן צ' ו-ט' נוטות להתחלף הן בתוך העברית: נצר/נטר; שצף/שטף; חצב/חטב; צהרים=יצהר [זוהר]/טוהר; קצע/קטע; קמץ/קמט; "אָקוּט גְּדוּר (תהלים צה, ט) =אקוק, מלשון קצתי בהם"²²; וישנן דוגמאות רבות לחילופי צ/ט בין העברית לארמית (הסיבה לכך שעשני ההגיים האלה מאופיינים בתהודה מיוחדת בחלל הלוע, ונקראות "נחציות", מלשון 'לחץ', וכך הן נהגות בשפה

²¹ א"ה. ידידנו יעקב עציון נר"ו כתב על זה ש'נדיר' היא מלה ערבית, ולכן חז"ל נקטו לשון 'תדיר ואינו תדיר' ולא 'תדיר ונדיר' כי נדיר לא נודעה בלשון חכמים.

²² א"ה. לפי הזכור לי כרגע, אָקוּט הוא מלשון להתקוטט. ראה תהלים וְאֶתְקוּטְטָח (קוט, קנח), אֶתְקוּטְטָח (קלט, טא) תשובה: ידוע ידעתי כי זה קשור לפועל להתקוטט, אך באתי לחדש 'אקוק'.

הערבית), כגון: צל=טולא – מְטַלְלָתָא (סוכה, מטילה צל), ומכאן הבדים המצילים והמכסים: טלאי, מטלית וטלית²³; צלע=טלע; צוף=טוף; ציפורן=טופרא (מכאן ציפורני העופות הטורפים הנקראות 'טְפָרִים'); טְבִיא=צבי; קיץ=קיטנה (מתוך התלמוד: "ומא קְיָטָא"=יום שרבי); הביטוי "בעטיו" ביסוד ארמי – **עֵטָא**, והיא מקבילה למילה העברית **עֵצָה**. במסכת בבא בתרא (עמ' י"ז) נאמר: "ארבעה מתו בעטיו של נחש", ומפרש רש"י: "בעטיו=בעצתו של נחש". במשך הזמן הובן הביטוי "בעטיו של" כמילת סיבה, במיוחד כמילת סיבה שלילית – בשל, מפאת, בגלל.

ג. "אָז חֶלֶק עַד-שָׁלַל" (ישעיהו ל"ג כ"ג) – כמובן, אין הוראת המילה עד' כמילת יחס, אלא הביטוי כולו הוא "מקרא המפרש את עצמו", עד=שלל, וכמוהו בבראשית מ"ט: "בְּבֶקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יִחַלֵּק שָׁלַל" (בראשית מט, כז).

ד. ולכבוד פורים, דוגמא ממגילת אסתר: האבנים "בְּחֶטְ... וְדָר וְסִחָרְתָּ (אסתר א, 10) – הן מילים יחידאיות בתנ"ך. יש המשערים ש'בְּחֶטְ' הוא הנקרא 'אֶלְבִּסְטָר' העשוי מגבס ומקלציט, ומתכונותיו שהוא שקוף למחצה ומשתמשים בו כְּשִׁמְשׁוֹת לְחִלּוֹנוֹת וְכֹאבֵן לְקִישׁוֹט. ולעניות דעתי המילה בהט' היא וְרִיאָנֵט, צורה משנית של ה'בוץ' ("בחבלי בוך וארגמן") – עם חילופי ה/ו, ט/צ, ושתי המילים מציינות את הצבע הלבן, בוך – פשתן לבן, ובהט שיש לבן. נחזור לפסוק שלעיל – המילה "**רְהָטִים**" הנדירה מתבארת ע"י הביטוי התדיר והשקוף "בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם" (הרס"ג הבחין בין שתי המילים: רהטים=בריקות, שקתות=תעלות המים). ולסיכום – יוצא מכאן שלאחר חילופי ה/ו, ט/צ, נקבל: רה"ט=רו"ץ; והרְהָטִים נקראים כך כי הם מריצים מים אל "שִׁקְתוֹת הַמַּיִם"

נחזור אל פסוקנו: "חֶפֶל פֹּר הוּא הַגּוֹרֵל לְפָנֵי הַמֶּן" – לעניות דעתי גם פסוק זה הוא "מקרא המפרש את עצמו". עפ"י המסורת מרדכי הוא שכתב את המגילה, והוא ידע שבעתיד הקוראים לא יבינו את המילה 'פור', באשר היא מילה פרסית, ולכן הוא פירש אותה: פור=גורל. ומהו 'פור'?

המילה הפרסית 'פורו' פירושה חרסים או אבנים קטנות שהיו מטילים כדי לקבל החלטות, בדומה למשחק הקוביות בימינו; וזה מראה בעליל שעתי המילים 'פור' ו'גורל' מסבירות זו את זו, לאמור, שגם המילה העברית 'גורל' במישור הפיסי – טבעי גם היא ציינה אבנים או חרסים שהיו מטילים לתוך הקלפי כדי לסייע בקבלת החלטות, וידועה ההעלאה בגורל של שעירי יום הכיפורים (ויקרא ט"ז).

כמו כן ישעיהו, כשהוא לועג על המנחשים בחלוקי אבנים את הצפוי להם בחיים מקביל את 'אבני הנחל' ל'גורל': "**בְּחֶלְקֵי-נַחַל חֶלְקָהּ הֵם הַסְּ גּוֹרְלָהּ**" (ישעיהו א"ה). גורל הוא גם 'חלק' ולפי זה יש כאן משחק לשון נהדר 'חלקך שעלה בגורל ע"י חלקי נחל - הוא עצמו חלקי נחל ותו לא.

ולעניות דעתי המילה הערבית 'חַגְר'=אבנים, קרובה באותיותיה למילה העברית 'גורל', לומר לך שמשמעה הפיסי של המילה 'גורל' אף הוא אבנים או חרסים; ומעתה נבין מדוע משתמש המקרא בפעלים: להפיל/להטייל/להשליך/לירות גורל? כי כולם קשורים לזריקת אבנים לשם קביעת ה'גורל', ועובדיה מוסיף פועל ברור ובהיר ל'ידות', מהמילה 'יד': "**וְעַל-יְרוּשָׁלַם יָדוֹ גּוֹרֵל**" (פסוק י"א). ומן הפיסי עברה המילה 'גורל' אל הרוחני כדי לציין: מנה, חלק, נחלת האדם מאת האל: "זֶה גּוֹרְלָהּ

²³ א"ה. כמדומה טלית היא מלשון אצטלא או אצטלית(א). תשובה: זה אותו שורש הן בעברית והן בארמית. א"ה. אבל כמדומה שזה יכול להיות יוונית.

מִנֶּת-מִדִּיךָ מֵאֵתִי (ירמיהו יג, כח). ואולי 'גורל' קרובה אף למילה העברית 'גיר' – סלע שאפשר להפיק ממנו סידן, ומאשע ישעיהו הנחה זו באומרו: "בְּשׂוֹמוֹ כָּל-אֲבֵנֵי מִזְבֵּחַ כְּאֲבֵנֵי-גֵר מִנְפָּעוֹת" (כ"ז ט').

לסיכום – "וְחֶפְלָא פֻּר הוּא הַגֹּרֶל" הוא "המקרא כמפרש את מילותיו", המילה שבעברית 'גורל' מפרשת את המילה הפרסית העלומה, וההוראה של שתי המילים היא אבנים או חרסים שהיו מטילים על השולחן או לתוך הקלפי כדי לסייע בקבלת החלטות, וממילא ברור לנו מדוע השתמשו ב'פועלי זריקה': להפיל/להטיל/להשליך/לירות/לידות.

פורים שמח ! mosheossi@gmail.com 09-8335016

מכתב שנשלח בעבר למערכת כמה מקומות וגם פורסם

למערכת שלום!

בהתקרב ימי הפורים רציתי להתריע על שני עיוותי הצנזור שנכנסו לסידורים.

אחד מהם נוגע לדינא דתלמודא שאינו מקוים עקב הצנזור.

א. בסליחות לתענית אסתר, בפזמון במתי מספר בבית לפני האחרון בחלק מהסידורים: השיבנו למנוחתך כי ידך לא תקצר. במקור: בְּאֶפְדָּ קוֹמָה עַל הַצֹּרֵר הַצָּר. ובבית האחרון: לוֹחֲצִינוּ יִשְׁלִימוּ אֵתְנוּ (!) ועוונותינו תשליך במצולה. גם מי שלא מבין בנושא יבין שאסור לומר כן, ועדיף לא לומר כלום מלומר את זה. במקור: לוֹחֲצִינוּ הַמְּעַד וּמְלֵאֵם חֲלָהָה.

ב. וכבר נתנו דוגמא של דינא דתלמודא שאינו מקוים עקב השמטת הצנזור והוא:

באו"ח סי' תר"צ סעיף טז צריך שיאמר 'ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל וכו' ברוכים כל וכו'. מהו הזכו? מנהג אשכנזים לשיר שושנת יעקב [שהוא הסיום של אותיות ש' ות' של אשר הניא], ואחריו בחרוזים ארור המן וכו' ובסידורים לא נדפס אחר כך. אבל שרים, ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים. ובאמת ברא"ש בטור וברבנו ירוחם כתוב: אַרְוֵרִים כָּל

הַעֲרָלִים בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל. ומי שאומר או שר ארורים
כל הרשעים אינו מקיים דינא דתלמודא מובא בשלחן ערוך
ומובא ברא"ש מכ"י הלא מצונזר וברבנו ירוחם ובטור.
ויבוא על הברכה הרב צבי כוהן ז"ל שבמגילה המצורפת
לספרו על פורים הוא נותן את הנוסח הנכון: אַרְוִרִים כָּל
הַעֲרָלִים בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל.

בכבוד רב ובברכה

תָּן לְחֶכְמְךָ וְיִחְכַּם-עוֹד

אני מבקש מאוד ממי שיש לו הערות שלא ימנע מלשולחן אלי
הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.